

ניסן התשע"ה

בס"ד

השיעור מוקדש לעילוי נשמת מנחם אביצור בן יהודה אריה ז"ל

קדושים תהיו

לפרשת קדושים (על פי שיעורים של הרב יאיר קאהן והרב נחמיה רענן)

על מלאכת המשכן. שהרי פרשת תרומה מתחילה בפתיחה השגרתית.

4. שמות כ"ה, א'-ב':

"**וידבר ה' אל משה לאמור. דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה**"

הרב יאיר קאהן מציע כהסבר אפשרי לכך, שעל פי פשוטו של מקרא, בין ציווי ה' בפרשת תרומה (ותצווה) לבין ציווי משה בפרשת ויקהל (ופקודי), חטאו ישראל בחטא העגל, ולאחר תחנוני משה, זכו במחילתו של הקב"ה ובלוחות השניים. ישנו הסבר שההתעסקות במלאכת המשכן לאחר חטא העגל ולוחות השניים, נועדה גם היא לכפר על חטא העגל ולשוב ולזכות בהשראת כבוד ה' מחודשת בתוך עם ישראל. לכן, היה צורך לאסוף את כל עדת ישראל על מנת למסור לכולם בשורה זו. כך פירש הרמב"ן

5. רמב"ן שמות ל"ה, א':

"**חזר וצוה והקהילו אליו כל העדה אנשים ונשים... ואמר לכולם ענין המשכן אשר נצטוה בו מתחלה קודם שבור הלוחות, כי כיון שנתרצה להם הקב"ה ונתן לו הלוחות שניות וכרת עמו ברית חדשה שילך השם בקרבם, הנה חזרו לקדמותם ולאהבת כלולותם, ובידוע שתהיה שכירתו בתוכם כענין שצוהו תחלה, כמו שאמר 'ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם'**"

דברי הרמב"ן יכולים להסביר גם את התקלות כל העדה בימי המילואים (ויקרא ח', ג), שלא מוזכרת בשעת הציווי הראשוני (שמות כ"ט).

בתורת כהנים, לא הבהירו חז"ל מה הייתה כוונתם ב"רוב גופי תורה" התלויים בפרשת קדושים. אולם, המדרש ממשיך בדברי רבי לוי.

6. ויקרא רבה כ"ד, פסקה ה':

"**מפני שעשרת הדברות כלולין בתוכה 'אנכי ה' א-להיך' וכתוב הכא 'אני ה' א-להיכם', 'לא יהיה לך'**

מלמד שנאמרה פרשה זו בהקהל

פרשת קדושים פותחת במילים

1. ויקרא י"ט ב':

"**דבר אל כל עדת בני ישראל ואמרת אליהם קדושים תהיו**"

חז"ל למדונו, שפרשה זו בהתקלות כל העם נאמרה

2. תורת כהנים פרשת א':

"**דבר אל כל עדת בני ישראל ואמרת אליהם קדושים תהיו מלמד שהפרשה נאמרה בהקהל ומפני מה נאמרה בהקהל מפני שרוב גופי תורה תלויים בה**"

כידוע, בני ישראל באו למדבר סיני בחודש השלישי לצאתם ממצרים, וחנו שם כנגד ההר (שמות י"ט, א'-ב'). בני ישראל שהו במקום זה כמעט שנה, עד נסיעתם בעשרים לחודש השני בשנה השנית (במדבר י', י"א). תקופת שהותם של בני ישראל במדבר סיני הייתה מלאה באירועים דרמטיים. בין האירועים הללו ניתן למנות את מעמד הר סיני, חטא העגל, נתינת הלוחות השניים, הקמת המשכן ומיתתם הטראגית של נדב ואביהוא.

מספר אירועים בולטים שהתרחשו במהלך חנייתם לפני הר סיני, אופיינו בכך שנאספו בהם כל כנסת ישראל, אנשים נשים וטף. המאורע הראשון הוא מעמד הר סיני. על החשיבות של התקלות העם כולו, מעיד הדגש החזק שהעניק משה לעובדה זו, כאשר כינה את יום מעמד הר סיני בתואר "יום הקהל" (דברים ט', י'; י', ד'; י"ח, ט"ז). כמו כן, משה ציווה את העם על מלאכת המשכן בהקהל.

3. שמות ל"ה, א':

"**ויקהל משה את כל עדת בני ישראל ויאמר אליהם**

אלה הדברים אשר צוה ה' לעשות אותם"

ונשאלת השאלה מדוע הציווי על מלאכת המשכן נעשה בהקהל, הרי הדרשה להקהל את העם לא מופיעה בפרשת תרומה, כאשר הקדוש ברוך הוא ציווה את משה

הוא עשרת הדברות הכלולים בה, המצביעים על שחזור מעמד הר סיני.

על אף הסבר זה, נשארו מספר שאלות פתוחות. ראשית, לא ברור מדוע דווקא כאן, בעודם מסביב להר סיני, ישנה חזרה על עשרת הדברות. כמו כן, קשה להבין מדוע חזרה זו נמצאת תחת הכותרת (ויקרא י"ט, ב'): **"קדושים תהיו כי קדוש אני ה' א-לוהיכם"**.

קדושים תהיו

על מנת לעמוד על משמעות הדברים, נתייחס בקיצור למצוות "קדושים תהיו". על פסוק זה, מפרש רש"י

9. רש"י ויקרא י"ט, ב':

"קדושים תהיו - הוּו פרושים מן העריות ומן העבירה שכל מקום שאתה מוצא גדר ערוה אתה מוצא קדושה: 'אשה זונה וחללה וגו' אני ה' מקדשכם', 'ולא יחלל זרעו אני ה' מקדשו' "

לדעת רש"י, המצווה להיות קדוש קשורה לאיסורי עריות המופיעים בסוף הפרשה הקודמת. לפי הבנה זו, מושג קדושה מחייב פרישות ושליטה על התאוות והדחפים המיניים. מעשה ההקרבה של האדם, בו הוא נכנע לצו הא-לוהי, מרומם לא רק את הרמה הדתית, אלא גם את היחס בין איש לאשה ואף את האדם עצמו. במקום שפלות קומת האדם הנכנע לתשוקותיו ודחפיו, נוצרה קדושה הגואלת את היחסים בין איש לאשה והמרוממת את האדם שנברא בצלם א-לוהים.

כאמור, פירושו של רש"י מקשר את הצו של "קדושים תהיו" לפרשה הקודמת העוסקת בעריות. על פניו, אין הדבר קשור לחזרה על עשרת הדברות שלאחר מכן. לפי דברי רש"י, אם כן, אין למצוות "קדושים תהיו" קשר עם הקהלת העדה בעקבות עשרת הדברות הכלולים בפרשה זו.

הרב יהודה עמיטל זצ"ל שואל לאור מילות הפתיחה של הפרשה, "קדושים תהיו", ובעקבות דבריו של רש"י, שמדובר בפרשה שרוב גופי תורה תלויים בה, היינו מצפים למצוא בהמשך הפרשה מצוות הקשורות לחוויה ולדבקות בקב"ה, מצוות המביאות את האדם לקדושה והתעלות. תחת זאת, מופיעות בהמשך הפרשה מצוות אחרות לגמרי.

10. ויקרא י"ט, ג'-ד':

"איש אמו ואביו תיראו ואת שבתתי תשמרו, אני ה' א-להיכם. אל תפנו אל האלילים, ואלהי מסכה לא תעשו לכם, אני ה' א-להיכם"

ומוסיף ושואל הרב עמיטל זצ"ל, הרי למורא אב ואם ולאיסור עשיית מלאכה בשבת אין לכאורה דבר עם חוויה ודבקות, והאיסור לעבוד עבודה זרה רחוק מכך עוד יותר: האם אדם הופך להיות קדוש בכך שאינו עובד

וכתיב הכא 'ואלהי מסכה לא תעשו לכם', 'לא תשא' וכתיב הכא 'ולא תשבעו בשמי', 'זכור את יום השבת' וכתיב הכא 'את שבתתי תשמרו', 'כבד את אביך ואת אמך' וכתיב הכא 'איש אמו ואביו תיראו', 'לא תרצח' וכתיב הכא 'לא תעמוד על דם רעך', 'לא תנאף' וכתיב הכא 'מות יומת הנואף והנואפת', 'לא תגנוב' וכתיב הכא 'לא תגנובו', 'לא תענה' וכתיב הכא 'לא תלך רכיל', 'לא תחמוד' וכתיב הכא 'ואהבת לרעך כמוך' "

אכן, בהנחה ופרשת קדושים אמורה לשחזר את מעמד הר סיני (על ידי החזרה על תוכן עשרת הדברות) אכן ראויה היא שתאמר באסיפת כל העדה, כעין עשרת הדברות שנמסרו לכל הקהל.

במובן הזה, פרשת קדושים דומה לעוד אירוע בה נאספו כל העם, "הקהל". פעם בשבע שנים, בסוף שנת השמיטה, המלך היה אוסף את כל העם ומקריא להם מתוך התורה. כפי שנאמר

7. דברים ל"א, י'-י"ג:

"ויצו משה אותם לאמור מקץ שבע שנים במועד שנת השמיטה בחג הסוכות: בבוא כל ישראל לראות את פני ה' א-לוהיך במקום אשר יבחר תקרא את התורה הזאת נגד כל ישראל באזניהם: הקהל את העם האנשים והנשים והטף וגרך אשר בשעריך למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו את ה' א-לוהיכם ושמרו לעשות את כל דברי התורה הזאת: ובניהם אשר לא ידעו ישמעו ולמדו ליראה את ה' א-לוהיכם כל הימים אשר אתם חיים על האדמה אשר אתם עוברים את הירדן שמה לרשתה"

הרמב"ם מדגיש שהמלך פועל כשלוחא דרחמנא (שליח ה') כאשר הוא מקריא את התורה לעם. לכן השומעים חייבים להקשיב כיום שניתנה תורה וצריכים לראות את עצמם כאילו עתה שומעים את התורה מפי הגבורה.

8. רמב"ם הלכות חגיגה פרק ג', ו':

"וגרים שאינן מכירין חייבין להכין לבם ולהקשיב אזנם לשמוע באימה ויראה וגילה ברעדה כיום שניתנה בו בסיני אפילו חכמים גדולים שיודעים כל התורה כולה חייבין לשמוע בכונה גדולה יתרה ומי שאינו יכול לשמוע מכיון לבו לקריאה זו שלא קבעה הכתוב אלא לחזק דת האמת, ויראה עצמו כאילו עתה נצטוו בה ומפי הגבורה שומעה שהמלך שליח הוא להשמיע דברי הא-ל"

מסתבר, אם כן, שפעם בשבע שנים, במעמד הקהל, יש שחזור מחדש של מעמד הר סיני וחידוש הברית.

כבר ראינו שמעמד הר סיני מכונה 'יום הקהל'. כמו כן, ראינו שמעמד הקהל, הנועד לשחזר מחדש את מעמד הר סיני, מחייב אסיפת כל העם. לאור זאת, מסתברים דברי רבי לוי שהגורם המחייב את אסיפת כל ישראל בפרשתנו

רבים כל כך הנוגעים לאכילה, כנראה שהתורה אינה חפצה שאדם יפריז באכילה ויראה בה דבר מרכזי בחייו. אם יש כל כך הרבה איסורי ביאה, כנראה שהתורה אינה רוצה שאדם יפריז בביאה. מסקנות אלו אינן מופיעות בתורה בפירוש, אולם הן בוקעות ועולות מדבריה. אדם צריך להקשיב למסרים העולים מדברי התורה, ולקיים גם את ההנחיות הלא כתובות שיש בה.

ההנאה הגופנית מרחיקה את האדם מנפשו

בעלי המוסר הגדירו את עמדתם ביחס להנאות ותענוגי העולם הזה על בסיס דברי הרמב"ן הללו. ניסוח מחודד של עמדת בעלי המוסר בסוגיה זו ניתן למצוא בשיחה של ר' ירוחם ליבוביץ ממיר, על פרשת קדושים. ר' ירוחם פותח את השיחה בקושיה על פירושו של הרמב"ן למצוות קדושים תהיו: האם נכון לכנות אדם שומר תורה ומצוות קלה כחמורה "נבל" רק בגלל שהוא בעל תאוה?

וזו תשובתו של ר' ירוחם.

12. "דעת תורה", חלק ג', עמוד קעג:

הגוף לנפש הנהו כאותה הבחינה של עוה"ז לעוה"ב, העוה"ז דומה לפרוזדור בפני העוה"ב, התקן עצמך בפרוזדור כדי שתכנס לטרקלין" (אבות ד, טז), כן הוא ענין הגוף, פרוזדור הוא לנפש. ומדרך הפרוזדור הוא, כי הוא כל כולו רק כמוביל לטרקלין, עיקרו של הגוף הוא כי הוא המוביל להנפש ולא יותר... והגוף כמוביל להנפש מובן מאליו כי ראשית כל צריך להיות ביטול הגוף בתכלית, ביטול כל עצמותו, ביטול כל הגשמה, כי הגשמה הנה זאת היפך הנפש... הרגשת הגוף הוא הגשמה! נמצא שביטול כחות הגוף, ביטול כל הרגש מצד הגוף, הנה זה מן ההכרחיות, מוכרח בדבר, כי לכך נוצרת, מצד עצם עצמותו, לבלתי היות שום הרגשת הגוף, והאומנם כי לו היה תמיד השכל מקדים להפעולה, מקדים להרגשה, כי אז ודאי הי' הכל כולו שכל, האכילה היתה עצמה של חכמה, ההבטה היתה חכמה ודאי, וכן כל המעשים שלו, אולם אם ההרגשה היא המקדמת הנה זהו הגשמה, והגוף עם הגשמה, הנה כבר לא פרוזדור הוא להנפש, כבר נסתמה ההובלה להנפש, הנה זהו אמנם ודאי כריתות ר"ל, כרות מהנפש, הפרדת הגוף מן הנפש, ומהו כבר הפליאה על שעריות הוא כריתות - הנאה, הרגשת הגוף, הגשמה, זהו כריתות ודאי. וזה ג"כ ביאור דברי הרמב"ן ז"ל כי השטוף בזימת אשתו, וזוללי בשר וסובאי יין - הנאה והרגשת הגוף, יהי' "נבל ברשות התורה", אותו "הנבל" ממש, של "אמר נבל אין אלקים", אפיקורסות וכפירה ר"ל, כי באין נפש אין אלקים ודאי! ומבהיל הדבר, כי הרגשת הגוף, הנה זה כריתות ר"ל!

עבודה זרה? וגם בהמשך הפרשה קשה למצוא מצוות המתקשרות לחוויה והתעלות, ובמקומן מופיעות מצוות רבות שבין אדם לחברו, כמו מתנות עניים, אהבת הרע, איסור רכילות וגנבה, ועוד.

לכן מסביר הרב עמיטל, שנראה שהתורה רצתה להעביר כאן מסר חשוב: קודם שהאדם רוצה להתקדש ולהידבק בקב"ה, עליו לקיים קודם כל מצוות בסיסיות, ולהתנהג כראוי אל הסובבים אותו.

הרמב"ם בהקדמה לספר המצוות מסביר מדוע אין למנות את הפסוק "קדושים תהיו" במניין המצוות.

11. הרמב"ם בהקדמה לספר המצוות (שורש ד'):

"כי אמרו 'קדושים תהיו', והתקדשתם והייתם קדושים', הם צוויין לקיים כל התורה, כאילו יאמר: היה קדוש בהיותך עושה כל מה שצויתך בו, ונזהר מכל מה שהזהרתך ממנו"

ומסביר הרב עמיטל זצ"ל, שאדם הופך להיות קדוש בעצם העובדה שהוא מקיים את כל המצוות ונשמר מכל האיסורים. אין צורך לרוץ ולחפש חוויות רוחניות במקומות אחרים. מי שיפרוש מענייני העולם הזה כדי לחפש חוויות, לא יוכל לכבד את הוריו. אדם יהיה קדוש דווקא עי"ז שיעסוק בענייני העולם הזה, ויתייחס כראוי אל הסובבים אותו.

כידוע, הרמב"ן מוצא רעיון אחר בציווי התורה "קדושים תהיו". ואלו דבריו (רמב"ן שם):

"והענין כי התורה הזהירה בעריות ובמאכלים האסורים והתירה הביאה איש באשתו ואכילת הבשר והיין, אם כן ימצא בעל התאוה מקום להיות שטוף בזמת אשתו או נשיו הרבות, ולהיות בסובאי יין בזוללי בשר למו, וידבר כרצונו בכל הנבלות, שלא הוזכר איסור זה בתורה, והנה יהיה נבל ברשות התורה. לפיכך בא הכתוב, אחרי שפרט האיסורים שאסר אותם לגמרי, וצוה בדבר כללי שנהיה פרושים מן המותרות ...

עיקר הכתוב בכיוצא בזה יזהיר, שנהיה נקיים וטהורים ופרושים מהמון בני אדם שהם מלכלכים עצמם במותרות ובכיעורים ..."

לדעת הרמב"ן, מצוות "קדושים תהיו" מציבה דרישה כללית לחיות חיים של קדושה. יש הרבה מצוות בתורה המכוונות כלפי מטרה זו, ולכולם משמעות אובייקטיבית המחייבת במישור ההלכתי הפורמלי. אולם, ישנה בתורה גם אגנדה א-לוהית ההולכת רחוק יותר מאשר אוסף פרטי המצוות עצמן. "קדושים תהיו" מגדירה תפיסה זו ומחייבת התנהגות התואמת אותה.

כלומר לדברי הרמב"ן התורה באה לומר, שאדם צריך לחפש את המסר של מצוות התורה, ולא להיצמד רק להנחיות הפורמליות המופיעות בה. אם ישנם איסורים

לפי רפיון גופו אינם יודעים מהיכן הוא חי, אם לא כי העונג הרב שיש לו מלמוד התורה מכלכל את גופו ומחייהו, קדושים כאלו אינם צריכים להנאות גשמיות, כי נפשם מתמלאת מהתענוגים הרוחניים שיש להם לאין שעור מעבודתם בתורה ומצות, והם מכלכלים את כל כחות נפשם, עד שלא נצרך להם לקחת מתענוגי עוה"ז רק מעט מזער, אבל מי שלא הגיע למדרגה רמה כזו, לו יש צורך אף לתענוגים גשמיים, המעוררים בו אח כחותיו וכשרונותיו, המרחיבים את דעתו ומשביעים אותו רצון, ואם יחסר את נפשו מהם, יחסרו לו חיים ולא תהיה לו שלמות האדם כפי שנצרך לעבודת הבורא, החפץ באדם שלם, שהאדם עם כל כחותיו ועניניו יעבד לו, ולכן אם יצמצם עצמו לקחת מן העולם הזה רק כדי מחיתו, חוטא על הנפש יקרא.

הנחת היסוד של רי"ל היא שכדי לחיות בשמחה ובשלמות נפשית נדרשים לאדם הנאות ותענוגים. גדולי התורה והצדיקים, שקשורים בכל ליבם ונפשם לתורה ולעבודת השם, חווים את העונג והסיפוק הנצרך להם מעולם התורה והמצוות; אך שאר בני האדם, שלא הגיעו לדרגתם, צריכים הנאות וסיפוקים גשמיים כדי לחיות בשלמות ושמחה. לכן, כל אדם צריך ליהנות מהעולם הזה בהתאם לדרגתו, ואם הוא ימנע מעצמו הנאות ותענוגים בהתאם לצרכיו הוא ייחשב "חוטא על הנפש". אולם, גם בכך לא נחה דעתו של רי"ל (שם), עמודים קמ"ה - קמ"ו):

...ומי הוא זה אשר יוכל לשקול מפלס שכלו כל פעולה, דבור ומחשבה למען דעת אם זהו לצורך דרכו, או שהוא שלא לצורך כלל, ואולי הוא מנטית טבעו ויצרו שמטה אותו מדרכי חיים לבקש לו מותרות ותענוגי הגוף, שאינם לצורך עבודת הבורא אף לפי כחותיו הוא... והוא בכלל מבטל את התורה שלא לצורך, וכופר ח"ו במלכו של עולם. ואם נתבונן בזה נראה, כי דרך זו היא עוד יותר קשה מן הראשונה, כי אף אם יש בכח האדם לנזר עצמו מתענוגי העולם ולמסור נפשו אך ורק לעבודת הבורא, ושלא ליהנות מעוה"ז רק כדי קיום נפשו, אבל ליהנות מהעולם הזה ולהיות זהיר תמיד למוד מדרגתו ולפלס את כל מעשיו... הלא זה מכביד עוד יותר את דרכנו בחיים, וכמעט מן הנמנע הוא להביא כל דבר במשפט, ולהקיף בחשבון צדק כל החשבונות המקושרים עם כל פעולה, דבור ומחשבה, ואם כן ישתומם כל אדם ואנחנו לא נדע מה נעשה.

בשלב זה רי"ל מבין שפירושו, שנראה במבט ראשון כמקל על האדם בכך שהוא נותן לגיטימציה להנאה מעולם החומר, דווקא מסבך את דרכיו של האדם ומכביד עליו; שהרי לאחר שרי"ל חידש שכל אדם צריך להגדיר בהתאם לדרגתו את צרכיו הגשמיים, האדם תלבט כל ימיו בנוגע לכל פעולה ופעולה חומרית האם

כלומר, בעקבות הרמב"ן, ר' ירוחם מגיע למסקנה שכל הנאה גופנית מרחיקה את האדם מנפשו. לכן, מי ששקוע בתאוות מוגדר לפי הרמב"ן כנבל, שעליו נאמר הפסוק בתהלים "אמר נבל בלבו אין אלקים".

הנאות ההכרחיות לאדם

עמדה ייחודית ויוצאת דופן ביחס לתאוות והנאות החומר בעולמם של בעלי המוסר, מצויה בשיעורו של הרב יוסף ליב בלוך מטלז. רי"ל מצטט בתחילת דבריו את המדרש האומר שכל מי שמבטל תורה שלא לצורך¹ כאילו כופר בקב"ה (תנחומא, ראה א'), ומקשה על כך.

13. "שיעור דעת", ירושלים תשמ"ט, ספר שני, עמוד קלח:

דברי המדרש נפלאים הם, ודאי שמצות למוד התורה גדולה מאד, אבל בכל זאת תמוה הוא שבשביל כך יהא המבטל איזו שעה מן התורה דומה לעובד ע"ז. ועוד יותר יש מקום להשתומם, כי התורה דורשת זאת לא רק מיחידי סגולה, אלא מכל אחד מישראל, כי הלא אמרו "כל מי שמתבטל", משמע שכל אחד, באיזו מדרגה שיהיה, אם הוא מבטל מן התורה, שלא בהכרח, הרי הוא ככופר ח"ו. וזה מבהיל הוא, כי הלא לא מצאנו ולא ראינו אף אחד שלא יתבטל מן התורה לפעמים שלא לצורך, ואיך אפשר לדרוש שכל בני ישראל יגיעו למדרגה זו.

וכך מפרש רי"ל את דברי המדרש (שם), עמודים קמג - קמד):

אבל באמת צריך לדעת, כי ענין "לצורך" יש בו מדרגות מדרגות, ואין זאת אומרת שאסור לו לאדם לקחת מעוה"ז רק כדי קיום נפשו, ויותר מזה "שלא לצורך" נקרא, אלא ענין לצורך מתאים לכל אדם לפי מדרגתו ותכונתו, כי כל מה שנצרך לו לאדם למען יעמוד על מתכונת נפשו, כדי שיהיה במצב של רצון ושמחה, שרק אז ערים כשרונותיו וחיים בו כל כחותיו, כל הנצרך כדי שתהיה לו שלמות ותפארת אדם, בכלל "לצורך" הוא, ומוכן כי לרוב בני אדם דרוש לזה לקחת מן העולם יותר מכדי הספוק, דרוש הוא לתענוגים גשמיים, לטיול ולחברת בני אדם ולהתענג מנועם הטבע וכדומה, ואחרי שנחוץ לו כל זה, אם יגמר בנפשו לפרש מהנאות אלו הרי זה בכלל "אל תהי' צדיק הרבה וגו' למה תשומם" (קהלת ז ט"ז). וכבר דברנו כמה פעמים, כי אינו כדאי לאדם לפסע בפעם אחת על מעלה עליונה, הרחוקה ממדרגתו הוא, כי כ"ז לא יתכן, ומלבד יחידי סגולה, שזכו להרגיש במלא המדה בנועם התורה, החיים ומתענוגים בה לבד, כמו הגאון מוילנא זכרונו לברכה, או אף הגאון ר' עקיבא איגר ז"ל, שאמרו הרופאים עליו כי

1 בנוסח המדרש שלפנינו המילים "שלא לצורך" לא מופיעות.

חז"ל קבעו שדרכה של התורה היא :

14. יומא פא ע"א:

"לא ענש אלא אם כן הזהיר"

ועל כן יש צורך גם בפסוק האוסר (הנקרא אזהרה או לאו) וגם בפסוק המציין את סוג העונש. כך העיר רש"י.

15. רש"י ויקרא כ', ב':

"ואל בני ישראל תאמר – עונשין על האזהרות"

התבוננות בשתי הפרשיות מגלה הבדל בסיסי נוסף. פרשת העריות בסוף אחרי מות חותמת בפסוקים הבאים.

16. ויקרא י"ח כ"ד-ל':

"אל תטמאו בכל אלה כי בכל אלה נטמאו הגויים אשר אני משלח מפניכם. ותטמא הארץ ואפקד עוונה עליה ותקיא הארץ את יושביה: ושמרתם אתם את חקותי ואת משפטי ולא תעשו מכל התועבות האלה האזרח והגר הגר בתוכם: כי את כל התועבות האל עשו אנשי הארץ אשר לפניכם ותטמא הארץ: ולא תקיא הארץ אתכם בטמאכם אותה כאשר קאה את הגוי אשר לפניכם: כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו הנפשות העושות מקרב עמם: ושמרתם את משמרתי לבלתי עשות מחקות התועבות אשר נעשו לפניכם ולא תטמאו בהם אני ה' א-להיכם"

השוואה לסוף פרשת קדושים מורה על מידת הדמיון בין שתי הפרשיות.

17. ויקרא כ', כ"ב-כ"ו:

"ושמרתם את כל חקותי ואת כל משפטי ועשיתם אותם ולא תקיא אתכם הארץ אשר אני מביא אתכם שמה לשבת בה: ולא תלכו בחקות הגוי אשר אני משלח מפניכם כי את כל אלה עשו ואקוץ בם: ואומר לכם אתם תירשו את אדמתם ואני אתננה לכם לרשת אותה ארץ זבת חלב ודבש: אני ה' א-להיכם אשר הבדלתי אתכם מן העמים: והבדלתם בין הבהמה הטהורה לטמאה ובין העוף הטמא לטהור ולא תשקצו את נפשותיכם בבהמה ובעוף ובכל אשר תרמוש האדמה אשר הבדלתי לכם לטמא: והייתם לי קדושים כי קדוש אני ה' ואבדל אתכם מן העמים להיות לי"

שני הסיומים קוראים לשמירת חוקי ה' ומשפטיו. בשניהם יש שלילה של מעשה אנשי הארץ שקדמו לעם ישראל. ובשניהם האזהרה המצמרת המופיעה רק כאן, "ולא תקיא הארץ אתכם". אלא שמתוך ההשוואה, מתבהר השוני ביניהם.

בפרשת אחרי מות, המוקד העיקרי הוא 'טומאה' המופיעה שש פעמים בפסוקי הסיום. ה' משלח את הגויים מפניכם משום שהם טמאו את הארץ ונטמאו בעצמם. לכן, עלינו להימנע מתועבותיהם כדי לא להיטמא ולא לטמא את הארץ. מאידך, בפרשת קדושים,

היא מתאימה לו על פי דרגתו, או שהוא חורג מגבול ה"צורך" שלו. לכן, ר"ל ממשיך במהלך ופותר גם את המצוקה האחרונה :

אמנם כשנתעמק בענין יוקל הדבר הרבה, כי הנה יש להבין שמאחרי - שאין בכח האדם לדקדק כל כך במעשיו ולחשב חשבונות לאין שיעור על כל דבר וענין, למען ידע להחליט איזה דבר נצרך לו באמת ואיזה דבר לא, ואף מה שאפשר לו לדעת אחרי רב עיון ומחשבה, אם יצטרך על כל פרט ופרט לדקדק ולחשב חשבונות של עולם, הלא לא יוכל לעשות ולפעול במרץ הדרוש לאיש חי, רק ישומם ולא יהי' במתכונתו בתפארת אדם, אם כן אין החובה עליו לדקדק כל כך במעשיו, כי במדה שקשה לו לשקול ולפלט דרכיו ומעשיו, לפי מדה זו צריך הוא לפעול ולעשות על פי אומד דעתו והרגשו, ואף אם יטעה במשפטו לא יקרא מבטל את התורה שלא לצורך, אלא כל זה בכלל "לצורך" הוא לו, כי צורך הוא לאדם ללכת בדרך החיים ברוח עז ובצעדי און ולא לפגר במעשיו בבקשת חשבונות רבים, ואם כן כל מה שמרגיש בנפשו, כי דרוש בעדו לפעול ולעשות, למען יחי' חיי עוז ושמחה, הרי זה לצרכו ולצורך התורה... ולכן כל מה שאפשר לו לדעת ולהבין שאין זה לצורך דרכו, אסור לו לפסע אף פסיעה אחת... אבל מה שאי אפשר לו לפי כחותיו להביא בחשבון, וכבד ממנו הדבר לשקול במאזני שכלו, זהו כבר בכלל לצורך...

ר"ל מוסיף הבהרות כדי למתן את המסר העולה מדבריו (שם, עמודים קמו - קמוז):

ברם אל ידמה האדם להקל מעליו עול מלכות שמים ולאמר על כל דבר, כי לצורך הוא. כי ידע נא האדם, כי לפי המדה שאפשר לו לחשב חשבונות של עולם, החובה עליו לשקול את מעשיו בפלס שכלו וליזהר שלא יכשל ח"ו בנטיה כל שהיא מדרך האמת...ויבוא במשפט על כל מעשה אם נעשה אצלו לצורך דרכו ומפני שלא הי' יכול לשקול בחשבון לפי מדרגתו הוא, או רק מפני עצלות ורפיון ידים ונטית יצרו, כי במדה שאפשר וראוי לו לחשב ולדעת ולא חשב, ענש יענש.

קדושה וטהרה

לסיום, נרצה להציע הסבר נוסף לציווי "קדושים תהיו". בטרם נעשה כן, נקדים ונדון בקצרה בפרק כ' בסוף פרשת קדושים העוסק באיסורי עריות. רשימת העריות האסורות מופיעה גם בסוף פרשת אחרי מות (פרק י"ח), אבל יש הבדלים משמעותיים בין שתי הפרשיות. ההבדל הבולט ביותר הוא שפרשת אחרי מות עוסקת באיסור עצמו, בעוד שפרשת קדושים מתמקדת בעונשים.

טומאת הארץ וטומאת העם נעדר לחלוטין. במקומו, התורה מדגישה את המושגים 'הבדלה' ו'קדושה', כאשר 'טומאה' מוזכרת רק פעמיים ורק בנוגע לטומאת בהמה. הקדוש ברוך הוא הבדיל אותנו מן העמים להיות לו ואנו מצווים להיות קדושים, כי הקדוש ברוך הוא עצמו קדוש.

לא ננסה להסביר במדויק את המושג 'טומאה', ולצורך העניין, נסתפק בהנחה ש'טומאה' מציינת תופעה שהיא שלילית. ממילא, המושג 'טהרה', ההיפך מטומאה, משקף דבר נקי וצח ללא שום טומאה. במילים אחרות, טהרה משיגים כאשר מסירים את הטומאה השלילית. לעומת זאת, המושג 'קדושה' הוא תואר למשהו חיובי. ממילא, המושג 'חול', ההיפך מקדושה, מציין את השגרה הנורמלית. זאת אומרת, חול הוא המציאות היום יומית שנעדר ממנה הגורם החיובי של קדושה.

זהו, ההבדל בין פרשיית העריות בפרשת אחרי מות לפרשיית העריות בפרשת קדושים. בסוף פרשת אחרי מות, התורה מזהירה את ישראל **לא לטמא** את עצמם ואת הארץ על ידי מעשה תועבה. לעומת זאת, בתחילת פרשת קדושים מציגה התורה בפנינו את הקריאה והדרישה **להתקדש**, כלומר להפוך את עצמנו לקדושים. על מנת להתקדש, יש צורך להיות נבדלים מן העמים ולצעוד בשביל הייחודי של הברית שנכרתה בין הקדוש ברוך הוא לבני ישראל, כדי להגשים את החזון של "ממלכת כהנים וגוי קדוש" (שמות י"ט, ו').

לכן, חוזרת התורה על רשימת העריות, אבל מנקודת מבט שונה - נקודת המבט של קדושים תהיו. עלינו להיות חיים של קדושה, מובדלים משאר העמים. כשלון בתחום זה יוביל לחילוניותו של העם ולחילולו.

וייתכן, שזוהי גם הסיבה לחזרה על עשרת הדברות. העם כולו התאסף על מנת לקבל את מצוות "קדושים תהיו". צו זה אינו רק מצווה מקומית, כי אם נקודת מבט המשפיעה על כל המצוות. לכל מצווה הגיון פנימי פרטי, אבל כולן מצטרפות לסדר יום המבוסס על הברית המקדישה את ישראל ומבדילה אותם מכל העמים. סדר יום זה מוביל, כאמור, להגשמת החזון של ממלכת כהנים וגוי קדוש.